

Faruk Kadri Demirtaş

XVII. ASIR ŞAİRLERİNDEN EDİRNELİ GÜFTİ VE “TEŞRİFÂT-ÜŞ-ŞÜERÂ,, Sİ

XVII. asrın ikinci plânda kalmış şairlerinden Edirneli Ali Güftî, devrinde ve daha sonraları dikkati celb etmekle beraber, orijinal eserler bırakmış bir şahsiyettir. Bunların içinde bilhassa Teşrifât-üş-şüerâ adlı manzum ve hezlâmiz şüera tezkiresi en mühimmidir. Güftî'den evvel veya sonra Türk edebiyatında bu tarzda eser yazmış bir müellife raslamıyoruz. Bu şair hakkında son devir biyografi ve bibliyografi eserlerinden sâdece *Osmanlı müellifleri*'nde bahsedilmektedir. Bursalı M. Tahir, Güftî'nin hayatı hakkında - tezkirelerden naklen - kısaca bilgi verdikten sonra, onun tezkirelerde gösterilmeyen iki eserini ve bunların hangi kütüphanede bulduklarını bildiriyor. Güftî hakkında yapılan yegâne tetkik, M. Fuad Köprülü'nün 1928'de Millî Mecmua'da neşrettiği makaledir. Bu makalede Köprülü, şairin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti etrafında toplu ve muhtasar malûmat vermektedir. Sadeddin Nüzhet *Türk edebiyatı tarihi ve nûmuneleri*'nde bu malûmatı tekrarlamış, Osman Nuri Beremeci de *Edirne Tarihin*'de (İstanbul 1930, s: 252) yeni bir malûmat vermeden birkaç satırla kaydedip geçmiştir. Ben burada *Teşrifât-üş-şüerâ* üzerinde duracak, dolayısıyla Güftî ve şahsiyeti hakkında edinebildiğim malûmatı vermeğe çalışacağım.

Hayatı ve şahsiyeti

Güftî'nin hayatı hakkında malûmatımız çok azdır. Safâî Tezkiresi ile Şeyhî'nin *Vakayi'-ül-füzelâ*'sında ve bunlardan naklen *Beliğ tezkiresi*'nde şair hakkında muhtasar malûmat verilmektedir. Aynı devrin diğer eserleri ondan hiç bahsetmiyorlar. Gerek bunlara istinaden, gerekse eserlerinden çıkardığımız neticelere göre, hal tercemesi şöylece anlatılabilir:

Güftî'nin asıl ismi Ali'dir. Hicrî XI. asrın ilk yarısında Edirne'de doğmuştur. Memleketinde tahsilini yaptıktan ve mülâzim

olduktan sonra, kadılık silkine girmiş ve uzun müddet Rumeli 'de kadılık yapmıştır. Hayatı boyunca, maddeten yüksek ve müreffeh bir seviyeye erişmeden 1088 de [milâdi 1677] vefat etmiştir. Güftî'nin Rumeli kadılıklarında dolaşırken, bir ara Selânik'te de bulunduğu anlaşılıyor. Divanında, hezlâmiz bir *Selânik seyâhat-nâmesi* vardır¹. Ayrıca *Teşrifât-üş-şüerâ*'da, Talib'le Selânik'te görüşmelerine ait şöyle bir kayıt vardır.

Sâbika bu dil-i heves perver
Ki Selânik'i etti cay ü makar
Oldu manzûr şîr-i Talib 'den
Bana bu şîr-i hûb ü tâze-sühan

Güftî, o devir şairleri içinde Vahîd, Tâlib ve bilhassa Neşâtî ile yakın dostluk ve arkadaşlık tesis etmiştir.

Güftî-i zar ü mihnet âyine
Hemdem ü gamküsâr-ı dîrine [Neşâtî için]

Sofyalı Fethî'nin kendi şakirdi olduğunu söylemesi, bir takım edebiyatçı gençlere üstatlık da yaptığını gösterir.

Tâze şakird-i Güftî-i üstad
Bir dahi Fethî-i sühanîrad

Güftî'nin Şeyhülislâm Kara Çelebi Zâde Abdülaziz ve Şeyhülislâm Behâyî efendiler hakkında kasideler yazmasından, ayrıca Behâyî nâmına *Şâh ü Derviş* mesnevisini nazm etmesinden, bu zatların onu takdir ve himâye ettikleri hükmüne varılabilir. Bundan başka *Teşrifât-üş-şüerâ*'da İsmetî ve Ebû Saîd zâde Feyzullah efendilerin kerem ciheti ile zemmedilmelerine mukabil, Abdülaziz [Azîzî] ve Behâyî Efendilerin himmet ve cömertliklerinin medh edilmesi, bu noktai nazarı destekleyen hususlardır. Güftî, bilhassa Behâyî Efendi için her vesile ile -meselâ yeğeni Cezmî'yi anlatırken- hürmetkâr bir dil kullanmaktadır. Ancak Behâyî'den çok büyük lütuflar gördüğünü ve onu velinimet tanıdığını, kayd-i ihtirazla, kabul etmek gerekiyor. Güftî Behâyî'nin lütfunu övmekle beraber, bunun biraz da va'd olduğunu, îma etmiyor değildir. Meselâ Anadolu Kadıaskeri İsmetî Efendinin hissetini zemme başlarken şöyle diyor:

¹ M. Fuad Köprülü, *Edirneli Güftî*, Millî Mecmua, 1928, No : 108-109.

Reviş ü cûdu bâhusus ü umum
 Hemcû lûtf-ı Behâ-yî-i merhum
 Olmaya nakd-i vakt ü cûdeser
 Ola mevkûf-ı va'de-i dîger
 Hemcû tevkit-i rûzgâr-ı kazâ
 Ola va'di havâle-i ferdâ

Hatta, Behâ-yî şeyhülislâm olunca, şair Ünsî'ye de Bağdad kadılığını va'd etmiş; fakat bu va'd, ancak şairin şu kıt'asından sonra tahakkuk edebilmiştir:

Silsile tarhını ettikte Behâ-yî-i ferîd
 Etti isbât-ı mekârim ülemay-ı asra
 Şükr kim düştü bizim pâyımıza devletten
 Va'd-i Bağdâd o da ba'de harâb-ıl-basra

Bununla beraber, Güftî'nin Behâ-yî'den lûtuf ve ihsan gördüğü şüphesizdir. Bunu şu mısralardan anlıyoruz:

Eylemekle atây-ı mevfûru
 Gark-i bahr-i kerem bu mahcûru
 İktiza etti ola zîb rüsûm
 Nakl-i nâm-ı Behâ-yî- merhûm

Şairin sarayla ve saray müntesipleri ile alâka ve münasebetinin olup olmadığı hususunda, hiç bir şey bilmiyoruz. Alâka tesis etmek teşebbüsünde bulunması ihtimali, sâdece bir zann olarak, ileri sürülebilir. Nitekim Kızlarağası Süleyman Ağa'nın, Mahmud Paşa câmi'i hariminde yaptırdığı çeşme için iki tarih yazdığını görüyoruz². Sadrâzâm hakkında üç kasîde tanzim ettiği gibi, Hasan Ağa nâmında biri için de kasîde yazmış, ayrıca Sultan IV. Mehmed'in bir hamam yaptırması münasebeti ile tarih düşürmüş ve bir kasîde tertip etmiştir³.

Güftî bütün ömrünü mihnet ve elemle, ye's ve hüsrân içinde, yoksullukla geçirmiştir. Kıymeti takdir edilmemiş; faziletine, bilgi

² M. Fuad Köprülü, aynı makale.

³ Ali Emiri Efendi kütüphanesindeki Teşrifât-üş-şüerâ'nın arkasına ilâve edilmiş kasîde ve gazeller kısmında tesadüf ettiğimiz ve ilk beyti.

Serîrefruz-ı devlet Hazret-i Sultan Mehmed Han
 Ebed olsun vücûdu zîb-i dâr-ül-mülk-i devrâna

olan bu kasîdenin tarih beyti şudur:

Dedi bîbâdi-i fikret hîred Gültî ana târih

1075 مبارک اوله بو حمام عالی شاه دورانه

ve kudretine rağmen, iyi bir hayat sürememiş; refaha erişmeden ızdırıp içinde ölüp gitmiştir. Bütün bu haller, şairde büyük bir bedbinlik uyandırmıştır. Bu yüzden aslen şakacı ve nüktedan bir hüviyet gösteren tabiati, istihzaya, hatta bazı zaman hicve meyl ediyor.

Güftü zamanından ve muhitinden memnun değildir; bunu her fırsatta izhar eder. Onun hemen her eserinde derin bir şikâyet havasını sezmemek mümkün değildir. *Gamnâme* adlı mesnevisinde şiir ve ilmin, faziletin kıymetini takdir edemeyen, liyakatsizlere rağbet eden bir devirden şikâyet edildiği gibi, *Teşri-fât-üş-şûerâ*'nın muhtelif yerlerinde gerek mukaddimede, gerek maddeler içinde, gerekse müstakilen *Şikâyet-i evzâ'-ı Rûm* ve *Tarif-i itibâr-ı Rum* başlıkları ile, o devrin lâkayd ve değerbilmez vaziyetinden ve kendi tâli'inden uzun uzun şikâyet etmiştir.

Nitekim Rûm'un şiirden anlamadığı ve şiire rağbet göstermediği şairce şöyle tasvir edilmiştir:

Lîk yârân-ı nüktemeşgûlü
 Rûmun olmaz zemîn-i makbûlü
 Rûmda ehl-i tab' ûr oldu
 Çeşm-i temyiz-i Rûm kûr oldu
 Tuttu bâzâr-ı rûzgâr-ı kesad
 Cins-i dâniş değil herif-i mezad
 Cümle bu kişverin sanâdîdi
 Oldu meşgûl-i ye'ste'yîdi
 Şi'r mezmûm-ı Rûmdur şimdi
 Semt-i nâkıs rûsûmdur şimdi
 Rûmda bahs-i şi'r eden bedfen
 Eder isbat-ı nâkabûl-ı sühân
 Feleg-i gam rûsûmdan feryâd
 Vaz'ü âyîn-i Rûmdan feryad
 Anlamaz ehl-i Rûm kadri- makal
 Kaldı mübhem mukaddimât-ı hayâl
 Olamaz Rûmun ehli irfanı
 Harfdanı beyaz ü dîvânı

[Lem'i maddesi]

Lik temyiz-i Rûm tîreçerağ
 Nergis-i bâğ-ı lûtfu hîreçerağ
 Mülk-i Rûmun sühânpesendânı

Hâneperverd-i semt-i nâdâni
 Sūhan ol merz ū bûmda ma'lûm
 Rûm ma'lûm ü lûtfu hem ma'lûm
 Rûmda kadr-i ma'rifet yoktur
 Lîk Bu Cehl-i ma'rifet çoktur

[Mukaddime]

Sen gerek *Urfi* ol gerek *Talib*
 Şi're yok mülk-i Rûmda râgıb

[Neşâtî maddesi]

Ümîd-i himmet-i Rûm etme kim himem bilmez
 O semti şu'ledân-ı Rûm hem bilmez

[Bir gazel matla'ı]

Büyük küçük, herkesin şîrle uğraşmasına rağmen gösterilen
 rağbetsizliğe şaşan şair, acı acı şikâyet etmektedir:

Resm ü âyîn-i Rûmdan dâğım
 Ateşim âteş ateşîn bağım
 Ne revîştir ne turfa âlemdir
 Bu revîş Rûmda müsellemdir
 Kesmehar bir meta' iken eş'ar
 Bu ne sırdır ki hep sağır ü kibar
 Sâhib-i mahlas ola şair ola
 Bu hayâle tamam dağım ben
 Yine bîrağbet ola cins-i sūhan

[Rûhî maddesi içindeki tarif-i i'ti-
 bâr-ı Rum başlıklı kısımdan]

Rûmda ihsan ve keremin yok denecek derecede olduğu ve
 hissetin ruhlara hâkim bulunduğu şu şekilde anlatılmaktadır.

Oldu bâzâr-ı Rûm vakf-ı kesad
 Cins-i himmetten ey dil-i nâşâd
 Hatırından hayal-i cûd eger
 Galatendâz ederse gahi güzer
 Şahs-ı himmet misal-i nahl-i çınar
 Alev-i âteş eyleye izhar
 Rûm kim dersgâh-ı hissettir
 Nüktedânî delîl-i töhmettir
 Hükmü yok rûzgâr-ı ihsanın
 Eseri yok kerempesendânın
 Emri ihsan hayâl-i hiç nümud

Hâhiş-i cûd dâğ-ı gampeymûd
 Kimseden kimseye himayet yok
 Ya'ni dünyada ehl-i himmet yok
 Hâh sen dâğ-ı sine izhâr et
 Hâh sûz-ı sekîne izhâr et
 Eylemez cûdmeşrebân-ı le'îm
 Reviş-i cûd ü himmeti takdîm

[Güftî maddesi]

Şaire göre Rûm âyânı ve büyükleri de şiirden anlamıyorlar; bunu anlatmak için terceman lâzımdır. Bir kısmı anlıyorsa da itibar etmiyor. Çünkü itibar ederse atâ ve ihsanda bulunması icab etmektedir.

Mülk-i Rûmun ola sanâdîdi
 Himmetin çiretab'-ı ümmîdi
 Ola bidânişi anâ mâye
 Ma'rifetten olâ tehivâye
 Olmayınca hayal-i derrâki
 Nice fark etsin ehl-i idrâki
 Şimdi âyân-ı Rûm böylecedir
 Vaz'-ı hayretrüsûm böylecedir
 Ede muhtaç tercemâna seni
 Şi'r-i yârânı derk ü iz'ana
 Terceman lâzım oldu a'yâna
 Rûma sanma hayâl lâzımdır
 Tercemân-ı makal lâzımdır
 Germ rağbet olur mu ey dil-i zâr
 Terceman ile anlanan güftâr
 İlçi-i rûzgâr-ı eş'arım
 Anlanılmazsa nola güftârım
 Şive-i tercemânını bilmem
 Ya'ni asrın lisânını bilmem

[Neşâti maddesi]

Yine görsen bu fırka-i meslûb
 Eylemez i'tibâr-ı nükte-i hûb
 İtibar eylese olur zîra
 İtibârı neticebahş-ı atâ

[Feyzi maddesi]

Nazım mülkünün *Hâkânî* ve Ur fi'si olduğunu söyleyen Güftî, onlara Acem şahı tarafından yapılan iltifat, kendisine yapılırsa

mana zeminini göstereceğini söylüyor ve Rum diyarında yetiştiği için tali'ine kızıyor, keşke Hind'de yetişseydim diyor :

Menem ol mülk-i nazma Hâkânî
Nazm-ı Urfi zemîn-i nisyânî
Lîk vermez sipîhr-i bîhüdesâz
Rûmda i-tibâr-ı nazma cevâz
Etti Urfi'yi şöhre-i eyyâm
İltifât-ı şahenşeh-i a'câm
Bana olsa o lûtf-ı vâlâyi
Gösterirdim zemîn-i ma'nâyı

[Mukaddime]

Beni etmiş ne çâre tâli'-i şûm
Rind-i sâyenîşin-i kişver-i Rûm
Kâş olaydım men-i derûnhaste
Zülf-i sebzân-ı Hind e dilbeste
Kâş deyr-i heveste rind olsam
Rind-i âteşperest-i Hind olsam

[Lem'i maddesi]

Teşrifât-üş-şüerâ'da kendi maddesinde anlattığına göre Güftî, mütelâşi, kadîd, tiryaki ve züğürd bir zattır. Güftî'nin elyazısını gören Ali Emiri Efendi, bunun gayet nefis olduğunu bildiriyor.

EDEBÎ ŞAHSİYETİ

XVII. asrın büyük üstad şairleri arasında Güftî, ikinci plânda kalmış bir şairdir. O, ne Nef'î gibi muhteşem bir ifadeye mâlik zengin hayalli bir şair, ne de Nâilî gibi ince, münakkah bir nazım dili ile -beyitler içine- ma'nayı harikulâde teksife muktedir bir şairdir. Güftî'nin temiz ve kuvvetli bir nazmı vardır. Onun en büyük hususiyeti üslûbunun son derece İran edâsı taşımasıdır. Farsçayı çok iyi bildiği anlaşılan şair, her türlü tasarruflarda, fars dili hususiyetlerine yaklaşmaktadır. Bu hal, bazan son hadde varır. Güftî'nin üslûbu, daha çok, farsça yazan Hind şairlerinin üslûbunu andırır. Bu hususu kendisi şöyle işaret ediyor :

Mürg-i Kışmîr-i nağme-i Rûmem
 Ki serâpây dehre ma'lûmem
 Mürg-i Rûm ü Herât demdemeyen
 Tûti-i bâğ-ı Hind zemzemeyen
 Menem ol mürg-i bâğ-ı Hind nijâd
 K-eyledim Rûmu bâğ-ı Hinde sevâd
 Mürg-i ankaneseb o asfûrem
 Hâr-ı bâğ-ı gül-i Nişâbûrem
 Güfti-i Rûm-ı nağme Kışmîrem
 Ki ten-i çerha dağ-ı teşvîrem

[Mukaddime]

Güftinin ikinci hususiyeti terkipleridir. Biri mücerret biri müşahhas iki mefhumun ve aralarında çok az alâka olan mefhumların izafet ve vasf-ı terkiplerinde bir araya getirilmesi içinde büyük mahareti vardır.

Güftî Teşrifât-üş-şüerâ'da - kendi maddesinde - şiirlerini herze, yâve ve hezeyan diye tezyif etmekle beraber, yenilik gösterdiğine kanidir; mukaddimedeyi

Âleme şîve-i sühan göster
 Reviş-i nazm-ı tâzefen göster
 Göre mu'cizdeman-ı köhnerüsûm
 Ne imiş tâzegûy-ı kişver-i Rûm

diyor. Tezkire sâhibi Safâî ise Güftî'yi «eş'ar-ı âbdârı pâk ve tâzelehçe-i güftârı tâbnâktır.» diye tavsif etmektedir.

Güftî kasîdelerinde muvaffak olmuş sayılamaz; çünkü kasîdeleri Nef'î'ninkilerin yanında pek sönük kalır. Onun asıl muvaffakiyeti gazellerinde görülüyor. İztırap ve şikâyetlerini terennüm ettiği gazelleri çok zaman âşıkane bir eda taşır. Tasavvufî alâkası remizlerinden istifade suretindedir. Gazellerinde bâzan çok samimî, ince bir duygu ile lirizme eriştiği vâkidir. Güftî, musammat ve tahmislerinde kuvvetli bir sanatkâr hüviyeti gösterdiği gibi, bilhassa rübâileri ile bazan *Azmi Zâde Hâletî'*ye yaklaşmıştır. Güftî'nin gerek gazellerinde, gerek rübâilerinde bedbin bir hava sezilmektedir. Edebî şahsiyeti hakkında fikir verebilecek birkaç parça aşağıda gösterilmiştir.

ESERLERİ

Divan

Güftî'nin mürettep divanı vardır. Fakat tetkik edilen iki nüshası da tam değildir⁴. Çünkü Safâî ve Şeyhî'nin seçtiği parçalardan bâzıları, *Teşrifât-üş-şüera*'da kendi maddesinde misal olarak getirdiği parçalar, Ali Emiri Efendi Kütüphanesindeki *Teşrifât-üş-şüera*'nın arkasına ilâve edilmiş gazel ve kasîdelerin⁵ bir kısmı ve Sadeddin Nüzhet'in neşrettiği iki gazel bu divanlarda mevcut değildir. Ayrıca bir nüshada mevcut olup ta öbüründe bulunmayan parçalar da epeyce bir yekûn tutmaktadır. Divanın tamamının elimizdeki nüshalardan herbirinin iki misli kadar olduğu tahmin edilebilir.

On iki imam hakkındaki telifi:

Manzum bir eser olduğu Safâî tezkiresinde yazılmaktadır.

Gamnâme.

Bu eserin mevcudiyetini Bursalı Mehmed Tahir haber veriyor. *Osmanlı müellifleri*'nden bunun Edirne Sultan Selim kütüphanesinde mevcut olduğunu öğreniyoruz. Fuad Köprülü'nün -elindeki külliâyata istinaden- verdiği malûmata göre, tahminen ikibin beyitten mürekkep olan *Gamnâme*, şiir ve san'atın, ilim ve faziletin kadrini bilmeyen; cahil, liyakatsiz ve ahlâksızlara rağbet eden bir devrin şikâyetnâmesidir. Güftî bu eserini, Varadın kadısı bulunduğu sırada 1062 ramazanının yirmi birinci günü ikmâl etmiştir. Peremeci *Gamnâme*'nin 1050 de yazıldığını ve 785 beyit olduğunu söylüyor.

Şâh ü Derviş

Bunun da varlığını ilk defa *Osmanlı Müellifleri* bildiriyor. Fuad Köprülü *Şâh ü Derviş*'in Behâyî Efendi nâmına nazma

⁴ Bu divanlar Üniversite kütüphanesi T. Y. No. 462 ve No. 1861 de mukayyettir. Birincisi bir mecmua içerisinde. Bu mecmuada 12 ayrı divan ve bir de *Teşrifât-üş-şüera* vardır. Öbürü müstakil bir cilt halindedir. Birincisi 18 varak olup mecmuanın 234-251 varakları arasındadır. Bu nüshanın sahife kenarları tamamiyle doludur. Kasîdeler çok az ve başlıksızdır. Rübâiler de noksandır. Gazeller çoktur. İkinci nüsha 60 varaktır. Gazelle 41 b de başlıyor. Kasîde ve rübâî çok. gazel azdır. Meselâ elif harfinde bir tek gazel vardır.

başlanıp ikmal edilemeyen, terceme, bir mısnevî olduğunu yazmaktadır. Peremeci Şâh ü Dervîş'in 644 beyit olup 1061 de ikmal edildiğini yazıyor.

Zellenâme

M. Fuad Köprülü'nün verdiği malûmata göre hezlâmiz, hatta bâzan hicvî bir mahiyet gösteren bu eser, küçük bir manzumedir. Güftî'nin en orijinal eseri *Teşrifât-üş-şüerâ*'dır.

TEŞRİFÂT-ÜŞ-ŞÜERÂ

Telif tarihi.

Teşrifât-üş-şüerâ'nın ne zaman telif edildiğine dair eserde ve tezkirelerde hiçbir malûmata raslamıyoruz. Fakat, bâzı ipuçları sâyesinde bu tarihi, kat'î surette olmasa bile, aslına yakın olmak üzere, tesbit edebilmek mümkün olacaktır. Güftî'nin, eserinde Şeyhülislâm Behâyi, Azîzî (Şeyhülislâm Kara Çelebi zâde Abd-ül-aziz) ve Topkapulu Feyzî'den bahsederken, bunları merhum diye yad etmesi ve bu zevatın sırasile 1064, 1068 ve 1068 tarihlerinde vefat eylemeleri, *Teşrifât-üş-şüerâ*'nın 1068 den sonra telif edildiğine bir delil olabilir. Müneccim Behâyi (Hasan Küfrî) den, ki bu şâir 1071 de ölmüştür, bahsederken merhum kelimesini kullanmaması, eserin onun ölümünden evvel tamamlandığına bir işaret sayılabilir. Şu halde «*Teşrifât-üş-şüerâ*» 1069 - 1070 yılları içinde telif edilmiş olmalıdır.

Telif sebebi.

Eski eserlerimizin hemen hepsinde, müellif kitabını niçin yazdığını anlatır. Güftî de bu an'eye sadık kalmıştır. Bir gece «fikir yastığına başını koyuyor, «düşünce ve hayat atı», «haşır göğü» ne azm edip, orada cevelân ediyor. Dolayırken bir kalabalığa raslıyor. Bunlar, geçmiş şairlerin ruhlarıdır. Onu istikbal ediyorlar. Hoş beşten sonra nazım mülkünün ahvalinden, şiirin itibarda olup olmadığından, şairlerden bahs etmesini istiyorlar:

⁵ Ali Emiri Efendi kendi el yazısı ile tertip ve tanzim ettiği bu mecmuaya gazel ve kasideleri nereden aldığını bildirmiyor. Gazeller içinde Güftî'nin tanzir ettiği başka şairlerin eserleri olduğu gibi, diğer şairlerin ona nazire olarak yazdıkları gazel'er de var. Bazı kayıtlar göz önünde tutulursa, Ali Emiri Efendi'nin bunları Güftî'nin ve talebesi Fethî'nin el yazıları ile muharrer mecmualardan aldığı il ri sürülebilir.

Gördü bir fırka-i heves fitrat
 Mesnedârây-ı bâliş-i hayret
 Yâni ervâh-ı şâiran-ı selef
 Tutmuş ol ünsgâh-ı dilde taraf
 Men-i zârı görüncê bihengâm
 Oldular merhabâzen-i eyyâm
 Ba'd ez güftgûy-ı hâs-ül-hâs
 Eyleyip arz-ı meclis-i ihlâs
 Sâdelevhân-ı dersgâh-ı hayâl
 Âşinâ cilve etti istikbâl
 Hoşnişân-ı mülk-i hayretsûy
 Her taraf oldular hoşâmed gûy
 Dedi ey gamnizâm hoş geldin
 Ettin ihyâ tamam hoş geldin
 Sen edîb-i cihân-ı ma'nâsın
 Râzdân-ı dem-i Mesîhâsın
 Kıl bize ey güzîde-i devran
 Şive-i âlem-i vücudu beyan
 Zümre-i mübdî'ân-ı güftârı
 İ'tibâr-ı zemîn-i eş'ârı
 Semt-i nazmın harîf-i hoş rakamın
 Nüktenin nahle-i nevîn kalemin
 Eyle cümle yegân yegân ta'rif
 Belki ta'rif-i rûzgâre redîf
 Nicedir hoşdilân-ı mülk-i vücûd
 Âlem-i tende nakş-i bûd ü nebûd
 Mülk-i nazmın edîb-i kârından
 Hükm-i ahvâl-i rûzgârından
 Cihâs-i nazma revâc ü kâr mı var
 Nakş-ı damgay-ı i'tibâr mı var

Güftü de ölmüş şairlerin ruhlarının arzularını yerine getirerek
 teker teker şairlerden, ahvâllerinden, iyi ve kötü olanlarından
 bahsediyor :

Ben dahi ba'd-i acz-i hayretzâ
 Dedim ey hoşdilân-ı mülk-i beka
 Hükm-i terdestî-i kalemlle tamam
 Edeyim hâl-i âlemi i'lâm
 Rûzgâr-i sakîm debdebeyi
 Vaz^c-ı çarh-ı leîm kevkebeyi

Âlemin kâmilân-ı devranın
 Nüktedânân-ı kâmil iz'ânın
 Pâye Pâye tamâm nig ü bedin
 Ya'ni Cemmeşrebân-ı mihsenedin
 Semt-i nazmın galatneverdânın
 Belki düzdân ü harfgûrânın
 Edeyim zîb-i leyha-i icmâl
 Tâzemazmûn-ı harf-i satr-ı makal

Muhteviyatı

«*Teşrifât-üş-şüerâ*», bir mukaddime ile başlıyor. Şair burada kendinden ve nazmından bahs ettikten, kendine ve kalemine hitab eyledikten sonra, Rûm'un halinden bahs açıyor; şiirin anlaşılmadığını, kadar ü kıymet bilinmediğini söyleyerek şikâyetlerde bulunuyor. Kitabın telif sebebini ve «*Teşrifât-üş-şüerâ*» adı konmasını anlatan kısımdan sonra asıl tezkire faslı gelmektedir. Tezkire kısmında üç yerde «Ta'rif-i i'tibar-ı Rûm» ve «Şikâyet-i evzâ-ı Rûm» başlıklarile istitratlar yapılmıştır. Ayrıca iki yerde de biri en sonda- hikâye anlatılmaktadır. Bunlar açık ve müstehcen olduğundan üzerinde durulmamıştır.

Güftü eserinde, kendi de dahil 105 şâirin ahval ve hususiyetinden bahs etmektedir. Fuad Köprülü, kendilerinden bahs edilen şair mikdarını 86 olarak tesbit etmiştir. Ben ise üç nüsha tedkik etmek imkânını buldum.⁶ Birinde 86, ikincide 86, diğerinde 104 şair⁷ zikr edilmiştir. İlk iki nüsha birbirinin tamamile aynıdır; yalnız ikincide Ünsî maddesi fazladır. 85 ve 86 şairi havi olan nushalarda bulunup ta öbüründe bulunmayan iki şahıs Dürri ve Şehdî bu 103 sayısına ilâve edilince Güftü'nin 105 şairi anlattığı meydana çıkar. Ayrıca bir madde, iki nushada muhteşemleheçe Abdî öbüründe Ahdi-i Mar'aşi başlıkları ile mukayyettir. Bunlardan biri tercih edilmiş, iki şair olarak teşbit edilmemiştir.

103 şairi havi olan nushada bulunup ta öbür ikisinde mevcut olmayan şairler şunlardır:

Behâyî (müneccim), Lem'i, Muhibbi, Mezâki, Meyli, Nâziki, Nâilî, Necîb, Nazmi, Neşâti, Nazîri, Nihâli, Vecdi, Vecîhi, Vahdet, Vahîd, Vehbî, Hemdemi, Yetimi.

⁶ Ü. Küt. T. Y. No. 462; Ali Em. Küt. No. 1324; Ü. Küt., T. Y., No. 1533.

⁷ Bu nüshanın 26. ve 27. varakları kaybolmuştur. 25. b de son beyt olarak Mevlâna Târzi başlığından sonra şu beyt geliyor.

Güftî her şairden ayrıca şiirler de seçmiştir. Tetkik ettiğim nüshalardan ikisinde bunlar yazılmamış diğerinde ise birkaç yerde yazılmıştır.

Güftî'nin bahs ettiği şâirler arasında meşhur olmadıkları için veya herhangi bir sebeple o devrin öbür tezkirelerine giremeyen şairler de vardır. Bunlar hakkında bilgimiz sadece Güftî'nin verdiği malûmata dayanıyor; tezkire, bu bakımdan da kıymet taşımaktadır. *Teşrifât-üş-şüerâ*'da zikr edilip te diğer tezkirelerde bulunmayan şairler şunlardır:

Behiştî, Cezbi, Hilmi, Hulûsî, Zeki, Zihni, Râci, Râgıp, Remzi, Remzi, Şeyhi, Şeyhi, Abdi, Ahdi, Fethi, Kelimi, Kemali, Lem'i, Muhibbi, Necîb, Nazmi, Nihâli, Vahdet, Vehbi «*Teşrifât-üş-şüerâ*» alfabe sırasına göre tertip edilmiştir. Fakat, aynı harf dahilinde sıra gözetilmemiştir. Meselâ «ayın» harfinde Ârif'lerden biri bir tarafta, diğeri başka tarafta; «be» harfinde Behâyî'ler yanyana değil de aralıkla zikr edilmişlerdir.

Mahiyeti

«*Teşrifât-üş-şüerâ*» failâtün mefâilün failün vezni ile yazılmış, manzûm ve hezlâmız bir şüera tezkiresidir. Güftî'den evvel veya sonra hiçbir Türk şâiri aynı yolda eser vücuda getirmemiştir. Ziya Paşa'nın «*Harâbât mukaddimesi*» ve Tâhir-ül-mevlevî (Olgun) nin *Edebiyat tarihine dair manzum bir muhtıra*'sı tezkire sayılamıyacağı için, bu hususu işaret ederken, bu iki eseri nazar-ı itibâra almadan hareket ediyoruz. Güftî, bu eseri ile seleflerinden ayrıldığını ve yeni bir yol tuttuğunu şöyle anlatıyor:

Tarz-ı nazmınla ey heves ta'bir
Rûmda eyle tezkire tahrîr

Urfi-i Rûm ü Enverî îrad
Birisi dâhi Tarzî-ı üstad

28 a'nın ilk beyti şu:

İlm ü irfâna kûşîşi vardır
Derk-i ma'nâya verziği vardır

Bu beyit diğer nüshalardan anlaşıldığına göre Tâlib maddesinin ikinci beytidir. Yani Tarzî maddesinin ilk beyti var devamı yok; Tâlib maddesinin ilk beyti yok, diğer kısmı var. İlk bakışta Tarzî maddesi devam ediyor diye aldanmak mümkündür. Kayb olan iki varak Tarzî, Tıflî, Tal'atı, Tâli'i maddelerini ihtiva etmektedir. Başlık olarak Tıflî, Tal'atı, Tâli'i ve Tâlib eksiktir. Bu iki varakın koptuğunu fark edemiyenler bu nüshada 99 şahıs zikredildiğini zan etmişlerdir.

Selefin tezkire nüvisânı
 Nesr ile gerçi vermiş unvânı
 Çerme-i kilkin eylemiş ekser
 Herbiri rastkerd-i semt-i diğerk
 Nazm ile lik etmemiş eslâf
 Kalemin reşk-i hâme-i Vassâf
 Olmamış böyle bir sûtûde eser
 Mücmelen zîb-i levh-i tarh-ı diğerk
 Sûz-ı dilden derunda dâğ uyar.
 Sen de âlemde bir çerâğ uyar
 Çire destâne eyle nakl-i sühân
 Olma inkârehân-ı bezm-i köhen

Teşrifât-üş-şüerâ'yı okurken yer yer zeki, şakacı ve nükte-
 dan bir şairle karşılaşırız. Fakat bu şaka ve nükte çok zaman
 mizah ve hezl hudûdunu aşarak alay ve tehzil, hiciv hâlini al-
 maktadır. Güftî, ekser zaman, ağır ve pek çirkin isnatlarda
 bulunuyor. Bâzan rücû ettiğine (Hayli, Hâfizî ve Zâkiri madde-
 leri) ve bundan maksat şakadır dediğine göre, bu isnadları sırf
 nükte ve alay için yaptığını kabul etmemiz icab ediyor. İşin tu-
 haf tarafı, aynı çirkin ve iğrenç isnadları, kendisi için de kul-
 lanmış olmasıdır. Bununla beraber, Behâyi, Azîzi, Vecdî, Neşati,
 Mezâki, Tali'i, Tarzî, Şehrî, Ünsî, Bedrî, Rûhî gibi şairler için
 çok temiz bir dil kullanmış, hiçbir isnadda bulunmamıştır. Nâi-
 li'nin şairliğini pek övmekle beraber bu çirkin isnadları ondan
 da esirgememiştir.

Güftî şiirlerinde pervasız ve cesurdur, bir şeyden çekinmez.
 Nitekim:

Fikretim kâhilî nedir bilmez
 Semt-i âhûdilî nedir bilmez

diyor. Güftî'ye göre şairler içinde en ileri gelenler dört kişidir:
 Tarzî, Şehrî, Nâili, Nedim.

İki üçdür bu fırka içre tamam
 Rûmda tazegûy-ı hoşerkam
 Evvelâ birî Tarzî-i üstâd
 Mülk-i Rûmun herîf-i hoşbehrî
 Saniyen merd-i nühtever Şehrî

Dahl olunmaz zemîn-i ma'nâda
 Mücmelen Nâili-i üstâda
 Vâridât-ı sühanda nâdirecûy
 Bir cihetten Nedîm-i safsatagûy.

Bunlardan başka Mezâki, Vecdi ve Neşâti'yi de üstadlarından adetmektedir.

"*Teşrifât-üş-şüerâ*,"dan şairlerin yalnız şiir hususiyetleri üzerinde değil, her türlü hususî halleri üzerinde durulmaktadır. Burnun büyüklüğü, boyun kısalığı, sesin çirkinliği, fazla yaşlılık, hisset, cömertlik, dünyaya ehemmiyet verip vermemek, itikat, mezhep, meslek ve meşguliyet, bilhassa zikr edilen hallerdir.

Güftî bâzan anlattığı şâirin kadı, müneccim ve şehnamehân oluşunu nazar-ı dikkate almış, bu mesleklerle ilgili tavsifler yapmağa ve nükteler bulmağa çalışarak incelikler göstermiştir.

Güftî, şairlerin kıymeti hakkında hüküm verirken bazı ölçüler kullanmış ve mukayese için bâzı esas noktalardan hareket etmiştir. Beğendiği şâirleri Urfi, Enveri, Hâkani, Tâlib-i Âmili, Câmi, Hâfız, Nizâmî gibi büyük İran şairlerine benzetmiştir. Beğenmediklerini Seyyid Battal Gazi hikâyesi, Hamzanâme, Geyiknâme, Timürnâme ve Kelile ve Dimne ayarında eserler yazan ve bunları şerh eden adamlar vaziyetinde göstermiştir. Beğendiklerinin şiirlerini, mübalağalı şekilde, çok parlak sözlerle göklere çıkarır ve «şâhid-i nazm»ları için en güzel medihleri yaparken; beğenmediklerinin nazmını en ağır kelimelerle yere batırmaktan ve tezyif etmekten çekinmemiştir. Tezyif ve alay için bulduğu sıfatlar çok defa ağır olduktan başka çirkin ve iğrençtir de (müşhil hâpı, liynet verici, ihtilâma sevkedici v. s. gibi).

Güftî, şiirin güzelliği hakkında hüküm verir ve tavsiflerde bulunurken eda, tarz, nağme, hayâl, fikir, ma'na, mazmunların bakir olup olmaması, ahenk, nükte, his, sadelik, tazegû olup olmama gibi hususlara dikkat eder. Mazmun hırsızlığı «düzd-i mazmun» ve âriyetcülük gibi haller de Güftî'nin gözünden kaçmayan ve hükümlerine yakından tesir eden noktalardır.

Son olarak denilebilir ki, *Teşrifât-üş-şüerâ*, hertürlü mübalâgaları, hicivleri, çirkin ve müstehcen tarafları istisna edilirse umumiyetle muvaffak olmuş orijinal ve güzel bir eserdir.

TEŞRİFÂT-ÜŞ-ŞÜERÂ'NIN MUKAYESELİ İNDEKSİ

Teşrifât-üş-şüerâ'nın ihtiva ettiği 105 şairin listesini - arap harfleri alfabetik sırasına göre- veriyoruz. Bu şahısların devrin öbür tezkiyelerinde bulunup bulunmadıklarını tesbit etmeği faydalı sayarak, Güftî tezkiresini Âsım'ın *Zeyl-i zübdet-ül-eş'ar*'ı, Safâî'nin *Tezkiret-üş-şüerâ*'sı, Şeyhî'nin *Vakayî'ül-füzelâ*'sı, Belig'in *Nuhbet-ül-âsâr lizeyli zübdet-il-eş'âr*'ı; Rıza, Yümni ve Mücib'in *Tezkiret-üş-şüerâ*'ları ile, [bk. sırasile Ü. Küt., T. Y. No. 2401, 3215, 2407, 81, 1182, 2563, 3948 ve 3913] karşılaştırdım. Cedvelde şair adlarından sonra gelen kelimeler o şairin bulunduğu tezkirelerin müellif adlarını göstermektedir.

Ebû Saîd	Rıza
Emini (Bursalı, kadı)	Safâî, Âsım, Belig, Sâlim
Ünsî (kadı)	Safâî, Âsım, Belig, Mücib
ب	
Bedri (Sarayda hazineci)	Safâî
Bezmi (Divan hâtibi)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belig, Mücib, Yümni, Rıza
Behâî (Şeyhülislâm)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belig, Mücib, Rıza
Behâî (müneccim, Hasan Küfrî)	Safâî, Şeyhi, Belig, Mücib, Rıza
Bihîştî (İstanbulu)	
Beyani (İstanbulu, Kadı)	Belig, Rıza
ج	
Tâib (İstanbulu, divan hâtibi)	Safâî, Şeyhi, Belig
ح	
Sâni (Manısalı, kadı)	Safâî Belig
ط	
Cezbi (İstanbulu, Kızkapan zade)	
Cezmi (Şeyhülislâm Behâî'nin yeğeni), Safâî, Âsım, Belig, Sâlim	

- ح
- Hüsâmi (Edirneli gülşeni dervişi) Mücîb
 Hilmi (İstanbul, imam)
 Hamdi (Kadı) Safâî, Şeyhi, Belîğ, Yümni
- ح
- Husûsi (müderris)
 Hayli Hâfizi (Bursalı) Safâî, Şeyhi, Belîğ
- د
- Dâniş (İstanbul, Nevali zâde, kadı) Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ
 Dürri (Acem zâde) Safâî
- ذ
- Zâkiri (Filibeli, Kurt zade Ahmet, kadı). Safâî, Şeyhi, Belîğ
 Zeki (İstanbul)
 Zihni (Bursalı, Mevlevi) Belîğ
 Zihni (İstanbul, Anadolu kadısı, Fiyyûmi lakabı) Safâî, Şeyhi, Belîğ
 Zihni (İstanbul)
- ر
- Râci (Anadolulu, Seyyit, Rumeli kadısı)
 Râgıp (İstanbul)
 Resmi (Sarı Abdullah efendi zâde) Safâî, Şeyhi, Belîğ
 Reşid (Kürt) Belîğ
 Rıza (Edirneli, Seyyit, tezkirenüvis) Safâî, Şeyhi, Belîğ
 Remzi (İstanbul, müderris)
 Remzi (İstanbul, mektûbi)
 Ruhi (İstanbul, Sadreddin zâde, kadı) Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ, Mücîb
- س
- Sâmî'i (Bosna-Saraylı Abdülkerîm) Şeyhî, Belîğ
 Sebzi (Bursalı, müderris) Safâî Belîğ
 Sezâî (İstanbul, kadı) Safâî, Şeyhi, Belîğ
 Selim Alî (İstanbul) Belîğ

ش

Şâni (Erzurumlu, defterdar)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belig, Yümni
Şefî'i (Seyyid)	Safâî, Şeyhi, Belig
Şekîbi (İstanbulu, müneccim)	Şeyhi
Şevki (Mühendis, divan kâtibi)	Safâî, Belig
Şehdi (Antepli, müfti)	Safâî, Şeyhi, Belig
Şehri (Malatyalı)	Salâî, Şeyhi, Belig, mücib
Şeyhi (İstanbulu, Merhaba zâde' kadı)	
Şeyhi (Midillili, kadı)	

ص

Sâbir (Gelibolulu, mevlevi şeyhi)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belig
Sâdik (Ebu Su'ûd zade)	
Subhi (İstanbulu)	Safâî, Belig
Sıdkı (Nişancı)	Safâî, Şeyhi, Belig
Safveti	Belig

ط

Tâlib (İstanbulu, kadı)	Şeyhi, Belig
Tâlî'i (Müderris)	Safâî, Şeyhi,
Tarzi (Kadı)	Safâî, Şeyhi, Belig, Mücib
Tıfli (Padişah Nedimi, şehnâmehan)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belig
Tal'ati	

ظ

Zuhûri (İstanbulu, İshak zâde)	Safâî, Şeyhi, Belig

ع

Arif (Kasımpaşalı)	Safâî, Belig, Yümni
Arif (Kütahyalı, müderris)	Safâî, Şeyhi, Mücib
Arifi (İstanbulu, Kemalzâde)	Safâî
Abdi (Hazineci)	
Arzi (Galata mevlevihanesi şeyhi)	Safâî, Şeyhi, Belig
İzzeti (Vişne zâde, Rumeli kadı)	

askeri)
Azizi (Kara Çelebi zade)
İsmeti (Anadolu kadiaskeri)
Ömri (Nasuh Paşa zade)
Avni (İstanbul, küttabdan)
Ahdi (Maraşlı)

Safâî, Şeyhi
Safâî, Şeyhi, Belîğ
Safâî, Şeyli, Âsım, Belîğ, Mü-
cib
Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ
Safâî, Şeyhi

ع

Gazi (Kadı)
Gavsi (Mevlevi şeyhi)

Safâî, Şeyhi
Safâî, Belîğ

ف

Fâizi (İstanbul, Baki zâde)
Fethi (Sofyalı, Güfti'nin şakirdi)
Fikri (Aksaraylı)
Feyzi (Ebû Saîd efendi zâde)
Feyzi (Halveti şeyhi)
Feyzi (Topkapulu)

Belîğ
Safâî, Şeyhi
Safâî
Safâî
Safâî, Şeyhi, Belîğ, Yümni

ق

Kadri (mütevelli)

Safâî, Şeyhi, Belîğ, Yümni

ك

Kâmi (Manisalı)
Güfti (Teşrifât-üş-şüerâ'nın müellifi)
Kelâmi (Defter-i Hâkani emini)
Kelim (Eyüplü)
Kelimî (İstanbul)
Kemâlî

Şeyhi, Yümni
Safâî, Şeyhi, Belîğ, Âsım
Safâî Şeyhi
Safâî Âsım, Belîğ

ل

Lûtfi (Riyâzi zâde)
Lem'i (İstanbul)

Safâî, Âsım, Belîğ, Yümni

Muhibbi (İstanbulu, hattat)	
Mezâki (Çaynıçe'li, Sadrâzâm tezkirecisi)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ, Yümni
Meyli (İstanbulu, divan kâtibi)	Safâî, Şeyhi, Belîğ, Yümni

ن

Nâziki (İstanbulu, kadiasker tezkirecisi)	
Nâili (İstanbulu, divan kâtiplerinden)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ, Mücib
Nisâri (İstanbulu, divan kâtibi, müverrih)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ
Necîb (İstanbulu, Nâilî'nin perverdesi)	
Nedîm (Eyüplü, müderris)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ
Nazmi (Filibeli, Mahmud)	
Nazmi (Anadolu kadılarında)	Safâî, Şeyhi, Belîğ
Neşâti (Edirneli, mevlevî şeyhi)	Sâfâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ, Mücib
Naziri (Hâzinedar zâde, müderris)	Şeyhi, Âsım, Belîğ, Yümni
Nihâli (İstanbulu)	

و

Vecdi (Boğuk Musfafa Ağa zade, divan-ı sultanî kâtibi)	Safâî, Şeyhi, Âsım, Belîğ
Vecîhi (İstanbulu)	Safâî, Şeyhi, Belîğ
Vahdet (İranlı, musahib)	
Vahîd (Sofyalı, hattat)	Belîğ
Vehbi (Tophaneli, saray müntesiplerinden hanende)	

ه

Hemdemi (Solakzâde, musikişinas, tarih müellifi)	Safâî, Şeyhi

ی

Yetîmi (Üsküdarlı, Hâşimi zâde)	Safâî

GÜFTİ'den ÖRNEKLER

Fuad Köprülü makalesinde, misâl olarak, bâzı beyitler zıkr etmiş ve Pinti Hamid adlı yazısında⁸ *Teşrifât-üş-şüerâ*'nın İsmeti maddesinden üç beyit almıştır. Bunun dışında Sadeddin Nüzhet, Güftî'nin iki gazel ve beş rübâisini ve *Teşrifât-üş-şüerâ* nın Neşâti maddesini, O. N. Peremeci ise iki gazel ve üç beyitini neşr etmişlerdir. Burada Güftî'nin 1 tahmis, 11 gazel, 12 rübâisini ve *Teşrifât-üş-şüerâ*'dan 3 maddeyi —alındıkları yeri göstermek suretiyle — neşr ediyoruz.⁹ Eksik beyitli gazeller alındıkları yerlerde de eksik bulunuyordu.

Tahmis-i gazel-i Bahâyi

Ümîd-i vasl edip ey âşık-ı nâşâd neylersin
Olursun sen de âlâm-ı gama mu'tâd neylersin
Gözü pür fitneyi hâbîde-i bîdâd neylersin
«Dağittın hâb-ı nâz-ı yârı ey feryâd neylersin
Edip fitneyle dünyâyı harâbâbâd neylersin»

Eder dil ârzû subh-ı visâli şâm-ı zülfünde
Muattardır dimâğ-ı fitne istişmâm-ı zülfünde
Ko olsun rişte berpâ mürğ-i dil eyyâm-ı zülfünde
«Dil-i mecrûhuma lûtf eyle kalsın dâm-ı zülfünde
Şikeste bâl olan mürği edip âzâd neylersin»

Sen ey şâne egerçi hâke târ-ı zülfünü attın
Anı müjgân-ı hûr etti sabâsın râygân sattın
Şemfm-i kâkûlün itr-ı meşâm-i rüzgâr ettin
«Varıp gîsû vü zülf-i yârı biri birine kattın
Yine bir fitne tahrîk eyledin ey bâd neylersin

Nihâl-i dilpesend-i kâmet-i dildâr-ı mehsîma
Hırâm-ı nâzın eyler fitnehîz olsa zemin peymâ
Olursun nakşpîrây-ı cemâl-i şâhid-i ma'na
«Güzel tasvir edersin hatt ü hâl-i dilberi amma
Füsûn ü fitneye geldikte ey Bihzâd neylersin»

⁸ Bk. Türk Dili ve Edebiyatı hakkında araştırmalar, s: 267

⁹ Murad Molla Küt., Hamidiye kısmı 1113 numarada kayıtlı Güftî divanı Anadolu'ya gönderilmiş olduğundan, maalesef istifade edilememiştir.

Nolâ cûş etse fitne serzemîn-i nâzdan herdem
 Hirâm-ı nâzına vâbestedir şûr-ı kıyâmet hem
 Olur mecrûh-ı aşka şevk-i zahm-ı nâz bir merhem
 «Şehîd-i tîg-ı aşk-ı yârdır sercümle-i âlem
 Urup şemşîre dest ey gamze-i cellâd neylersin»

Ne İsâdır lebin kim etse şekkerrîzi ma'na
 Eder bir cünbiş-i ebrû ile her mürdeyi ihyâ
 Şifâsâz olmada dünyâya ol la'l-i hayât efzâ
 «Tabîbim gerçi her derde edersin bir devâ amma
 Cünûn-ı ehl-i aşk olunca mâderzâd neylersin»

Nedenlû olsa rûy-ı şâhid-i gülzâr tâbende
 Karîn-i bezmi olmaz andelîb-i zâr-ü efgende
 Nevâyâb olmasan Güftî aceb mi seyr-i gülşende
 «Behâyiveş değılsin kabil-i feyz-i safâ sen de
 Tckellûf bertaraf ey hâtır-ı nâşad neylersin»

(Divan, Üniversite K. 1861)

Gazeller

1

Arz-ı hüsn eylese ol serv-i gülendâm bana
 Vakf-ı hayret ola sermâye-i ârâm bana
 Dehen-i şekve-i nâz-ü sitemin açtırmaz
 Havf-i seyli-i gam ü mihnet-i eyyâm bana
 Turfa mürgem ki olur pâyıma za'f-ı tenden
 Rişte-i nûr-ı nigâhım resen-i dâm bana
 Ye's-i dil germ'inân hâr-ı heves damengîr
 Bir belâ oldu murâd-ı dil-i nâkâm bana
 Oldu Güftî gibi dil berhemen-i aşka mürid
 Küfr-i zülfün olalı rehzen-i islâm bana

(Divan, Üniversite K. 462, v: 237 a)

2

Küşte-i aşkım Mesîha hem nefes almaz bana
 Zindegi hâşâk-ı seylâb-ı heves olmaz bana
 Öyle nâbudem beyâbân-ı gam-ı aşkında kim

Kim sorâğı penbe-i gûş-ı ceres olmaz bana
 Bî şu'ûr ol turfa Mecnûnam ki Güfti ba'd ezin
 Akl tebhâl-i leb-i cûş-ı nefes olmaz bana

(Teşrifât-üş-şüerâ, Üniversite K. 1533).

3

Gönül mecrûh ü can bismilşüde şemşîrzen gaib
 Gül-i bâğ-ı heves üşküftedir ammâ çemen gaib
 Gönül bitâb-ı gam câm-ı hayâl-i la'li mercânî
 Hurûş-ı mest peydâ bâde-i endühşiken gaib
 Cihan bismilşüde şemşîr-i tîr-i gamze nâpeydâ
 Rehîk-i nüktesi canbahş İsâ dehen gaib
 Felek dâr üzre eyler günde bin Mansûru nevcilve
 Libâs-ı töhmet-i irfan bedîd ammâ resen gaib
 Nice cân-ı emelden ehl-i dil kâm alsın ey Güfti
 Şarâb-ı mekremet nevcûşîş ü ihsan-ı fen gaib

(Divân 462, v: 237 b; Divan 1861, v: 41 b).

4

Etmez o şûh âşık-ı nâşâde iltifat
 Bir kerre görmedim men-i dildâre iltifat
 Çeşm-i siyâhî âh-ı dile eylemez nigâh
 Ahû eder mi merdüm-i sayyâde iltifat
 Dil muztarib o şûh nigâh eder geçer
 Düşmez helâk-i tîgine cellâde iltifat
 Hûn-ı şehîd-i gamze verir garka âlemi
 Çeşmi edince hançer-i bîdâde iltifat
 Semt-i cefâdır ol kad-i şimşâde hep düşen
 İster egerçi Güft-i üftâde iltifat

(Divan, Üniversite Küt. 462, v: 238 a).

5

Gamzen ki işvede nigeş-i nâza nâz eder
 Çeşmin füsûn ü fitnede i'câza nâz eder
 Kaddin ki nâzda âlem efrâz-ı şîvedir
 Reftâre gelse serv-i serefrâza nâz eder
 Hüsnün ki âteşefgen-i tâb-ı nezâredir
 Herdem nigâh-ı âşık-ı serbâza nâz eder
 Gamzen bu rûzgâre değil fart-ı şîveden

Hûbân-ı nâzperver-i mümtâze nâz eder
 Güfti o denlu oldu bülend evc-i vasf-ı yâr
 Mürg-i hayâl rûtbe-i pervâza nâz eder

(S. Nüzhet, Türk Edebiyatı tarihi ve nûmuneleri)

6

Gönül egerçi nihâl-i kad-i firâze düşer
 O mest-i nâzı görünce reh-i niyâze düşer
 Nigâhı tîg-i tegafülle zahm ülfet eder
 O dil ki rehgüzer-i çeşm-i fitnesâze düşer
 Helâkiyim o keman ebruvân-ı nâzın kim
 Kazâ hadeng-i nigâhından ihtirâze düşer
 Ne bîamân olur ol şehsüvâr-ı nâz dahi
 Karâr eylemeden kayd-ı türk tâze düşer
 Esir-i yek sanem-i deyr-i nâzdır Güfti
 Ne kayd-i şîve-i îslâme ne namâze düşer

(Divan, Üniversite K. 462, v: 241 a)

7

O gonca gitti ise dilde zahm-ı hârı yeter
 Şarâb kalmasa keyfiyet-i humârı yeter
 Ne gam o serv-i sehi va'dgâhe gelmez ise
 Esîr-i aşka hele zevk-i intizârı yeter
 O mâh eylesin tîg-i gamzesin pürhûn
 Helâk-ı âşika ol çeşm-i fitnekârı yeter
 Dağıtmasın girih-i zülfünü meded o peri
 Zuhûr-ı fitneye bir târ-ı müşkbârı yeter
 Rakîb mahrem-i bezm-i visâl-i yâr olsun
 Hemîşe Güfti-i rüsvâye ah ü zârı yeter

(Divan, Üniversite K. 1861, v: 44 b)

8

Rind-i aşkız bûd ü nâbûd-ı felekten fârigiz
 Bîvücûduz kayd-ı mevcûd-ı felekten fârigiz
 Vermeyiz ma'nâ sipihrin rûz-ı nâhemvârına
 Ya'ni dahl-i vaz'-ı ma'hûd-ı felekten fârigiz
 Bü-l-aceb abdâl-ı istiğnânişîn-i âlemiz
 Kayd-ı lûtf-ı Hâtem-i cûd-ı felekten fârigiz

Sa'd ü nuhs-ı rüzgâre etmeziz hiç iltifat
 Nâziş-i ikbâl-i meş'ûd-ı felekten fârigiz
 Rınd-i küstahız tekellûf bertaraf Güfti gibi
 Güftgûy-ı şekveâbüd-ı felekten fârigiz

(Divan, Üniversite K. 462, v: 242 b)

9

Gönül hayâl-i leb-i la'î-i yârdan geçmez
 Esîr-i bâde mey-i hoşgüvârdan geçmez
 Hayâli dîdeye geldikçe za'fden nigehim
 Teraşşuh-ı müje-i eşkbârdan geçmez
 O şûh tündreviş can esir-i lezzet-i nâz
 Bu ârzû dil-i bîihtiyârdan geçmez
 Ederse sînesini tîr-i hâr-ı gam sad çâk
 Gönül o gonca-i âteş izârdan geçmez

(Divan 462, v: 242 b; Divan 1861, v: 46 b)

10

Ne devr-i câm ne âyîn-i bezm-i Cem ma'lûm
 Heman bu meygedede telhi-i elem ma'lûm
 Siyâh harfi-i dîbâçe-i ümidimden
 Olur tekellûf-i ta'dâd-ı şâm-ı gom ma'lûm

(Teşrifât-üş-şüerâ, Üniversite K. 1533)

11

Tâ kilik-i kazâ zîver-i menşûrumuz oldu
 Gam vâkıf-ı râz-ı dil-i mestûrumuz oldu
 Ol Mûsa-i aşkız ki bizim nür-ı tecelli
 Pervâne-i şem'î harem-i Tûrumuz oldu

(Teşrifât-üş-şüerâ, Üniversite K. 1533)

Rübâiler

1

Ey deyr-i cemâle sânem-i hûşrûba
 Vey küfr-i ser-i zülfüne islâm feda
 Ben hasret-i kaddinle ölürsem tâ haşr
 Sersebze-i hâkim deye yahyâ yahyâ

(Divan 462, v: 249 b)

2

Endûh ü gamın nasîb-ı can kıl yârab
 Ol lûtfu dil ü câne heman kıl yârab
 Beyt-ül-sanem et aşkınıle genc-i dili
 Her kûşesini kible-i can kıl yârab

(Divan 1861, v: 52 b)

3

Ey vasf-ı lebinde harf-i ihyâ küstah
 Vey dâvay-ı aşkında Mesîha küstah
 Nezzâre-i âyîne-i didârında
 Hem nûr-ı nigâh hem temâşa küstah

(Divan 1861, v: 53 a)

4

Çeşm-i nigeş-i mihr ü vefâ bilmez hiç
 Âmîziş-i harf-i müddeâ bilmez hiç
 Âd b-ı teselli-i dil-i uşşakı
 Ol gamze-i nâz âşnâ bilmez hiç

(Divan 1861, v: 54 a)

5

Zâhid satasın halka keramet nice bir
 Bîfeyz-i ma'ani bu ibâret nice bir
 Mes'ûd-ı ezel olmayıcak fâide yok
 Ey zâhid-i bedsirişt tâat nice bir

(Divan 1861, v: 54 a)

6

Mestem o kadar ki bilmezem câm nedir
 Bûs-ı leb-i sâki taleb-i kâm nedir
 Bilmez gam-ı idbâr ile me'nus-ı melâl
 İkbâl-i sipihr-i süfle fercâm nedir

(Divan 1861, v: 54 b)

7

Rûyundaki gîsûy-ı muanber görünür
 Rûz ü şeb-i uşşâk berâber görünür
 Bir şekle kodu sûz-ı muhabbêt beni kim
 Destimdeki gül pâre-i ahker görünür
 (Divan 1861, v: 54 b)

8

Ol mest-i şârab-ı nâze nâz olmuş farz
 Uşşâka tarîka-i niyâz olmuş farz
 Büt secdesi şart-ı sünnet-i mezheb-i aşk
 Zühhâd-ı riyâkâra namâz olmuş farz
 (Divan 1861, v: 56 b)

9

Dil ârzûy-ı vasl ile pürcûş gerek
 Ammâ dehen-i ümîd hâmûş gerek
 Tâb-ı ruḥ-ı dildâre nigâh eylemeḡe
 Âsâr-ı vücûdu hep ferânûş gerek
 (Divan 1861, v: 57 b; Divan 462, v: 249 b)

10

Ben dehr-i denîden taleb-i kâm etmem
 Dervizegeri-i lûtf-ı eyyâm etmem
 Âsûdenişîn-i genc-i istiḡnâyım
 Endişe-i rûzüfikret-i şam etmem
 (Divan 1861, v: 58 a)

11

Çeşmir nice bir mâil-i bîdâd olsun
 Nâz uyḡusuna biraz da mu'tad olsun
 Çık nâzile seyr-i baḡa ey nahl-i cefâ
 Pâmâlin olan servler âzâd olsun
 (Divan 1861, v: 59 a)

12

Yarab beni mâmurad-ı devran eyle
 Kâm isterisem hezâr çendân eyle
 Zahm ur dile aşkınla ilâç isterisem
 Dükkânçe-i elmâsfürûşan eyle
 (Divan 1861, v: 60 a)

Teşrifât-ü ş-şuerâ 'dan

Kadri-i Mütevelli

Tevliyetdâr-ı vakf-ı şîr-i kadim
 Kadri-i hiçgûy ü hiçnedim
 Vakf-ı şî're vazife hâr-ı benam
 Muktedây-ı zevâid-i eyyam
 Tab'ını etmiş inbisât-ı derûn
 Kâseşûy-ı imaret-i mazmun
 Satr-ı şî'ri imaret-i ma'nâ
 Fikri anda tabakzen-i şorba
 Câbecâ güftgûy-ı nâdire zikr
 Fâtihağân-ı nev imaret-i fikr
 Filmesel ol hayâl-i hoşirat
 Sâkinân-ı rîbâta kâsenihad
 Şî'ri ma'dûm lik bulsa vücud
 Böyle eyler edince kasd-i nümûd
 (1538 numaralı yazmadan)

Mevlâna Nâili Çelebi

Rüzgârım edib-i mihnesebi
 Birisi dâhi Nâili Çelebi
 Semt-i nazmın tamâm meşgulü
 Sâye perverde-i Stanbûli
 Olmada serhat-ı ceride-i şan
 Şah-ı devrâna katib-i divan
 Mülk-i Rûmun edib-i mümtâzı
 Âlemin şair-i sühansâzı
 Tab'ı iklim-i nazma kökne hücum
 Nükteşâkird-i Nef'i-i merhûm
 Kalem aldıkça destine filhâl
 Pür olur levh-i vâridat-ı hayâl
 O sühânver ki eylese meselâ
 Zihni tevcîh-i nükte-i garrâ
 Olmadın bahr-i fikri mevcengiz
 Ola gevherle sahili lebriz
 Bu kadar mu'cizat-ı vahy yine (?)
 Çok mu peygamber-i tahayyülüne

Eydir¹ ol şâir-i kazâ hikmet
 Eylemez da'vay-ı ülûhiyyet
 O.a rûy-ı Necîb-i mehpeyker
 Ana âyine-i kazâ vü kader
 Gösterip ebrûvân-i zîbayı
 Bütperest etti cümle dünyâyı
 Bu kadar dâniş-i giransâye
 Çok mudur Nailî-i şeydâye
 Anı âğûşa herki kadir olur
 Ger hazefpâre olsa şair olur

(11. beyitten sonra 5 ve son taraftan
 12 beyit çıkarılmıştır)

Mevlâna Nazîri

Biri hem semt-i şi'rde mahir
 Söfyâdan Nazîri-i şâir
 Meslek-i nazma ziver-i câde
 Nükteperver Hazînedâr zâde
 Şehr-i İstanbula mekîn oldu
 Ülemâ silkine karîn oldu
 Tab^c-ı ilm-i hayale mûnistir
 Şimdi ol hittada müderristir
 Rûm-ı nazmın² edîb-i devrânı
 Meclis-i nüktenin sadedhânı
 Selef-i rûzgâre hayr-i halef
 Neyyir-ül-nûbe-i sipihr-i şeref
 Haric-ül-vasf naql-i ahvâli
 Böyledir şi'r-i tazeminvali

¹ E idir

² Nazm-ı Rûm-ı olacak.